

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันเพลงโคราชได้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง กล่าวได้ว่าเพลงโคราชเป็นเพลงพื้นบ้าน และว่าเป็นเอกลักษณ์ของชาวจังหวัดนครราชสีมาลักษณะเด่นของเพลงโคราช นอกจากใช้คำร้องที่มีสัมผัสเป็นกาพย์กลอนอันไพเราะยังใช้คำภาษาถิ่นโคราชและคำไทยภาคกลางแต่งผสมผสานกัน เป็นบทเพลง การใช้คำสำเนียงของชาวโคราชดั้งเดิม ของหมอลำเพลงโคราช ซึ่งผู้ขับร้อง หรือว่า เพลงโดยใช้ปฏิภาณไหวพริบแก้เพลงโต้ตอบกัน ทำให้เพลงโคราชมีความโดดเด่น และมีเอกลักษณ์เป็นของตัวเอง

ลัดดา (2523: 6) ศึกษาเพลงโคราช พอสรุปได้ว่าจุดเริ่มต้นของเพลงโคราช เชื่อว่าเกิดขึ้นมาในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น แต่แพร่หลายในสมัยรัชกาลที่ 5 เมื่อคราวมาเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีเสด็จเยี่ยมราษฎรที่จังหวัดนครราชสีมา พ.ศ. 2546 ได้มีการเล่นเพลงโคราชหน้าพระที่นั่งสมเด็จพระศรีพัชรินทร์ฯ โปรดให้เล่นกันเต็มที่ตามแบบอย่างของชาวบ้านอย่างแท้จริง นอกจากนั้นชาวโคราชยังเชื่อว่า ท้าวสุรนารีหรือคุณย่าโมที่ชาวโคราชให้ความเคารพนับถือ โปรดปรานเพลงโคราชมาก จึงนิยมจัดการแสดงเพลงโคราชเพื่อแก้บน

ธวัช (2519: 16) ศึกษาเพลงโคราชว่าลักษณะคำประพันธ์ต่างๆ ของโคราชมีเอกลักษณ์เฉพาะตน แม้ว่าจะเอาแบบแผนการประพันธ์ของภาคกลางไปใช้ก็ตาม เช่น กาพย์ หรือกลอนสุภาพ แต่ลีลา จังหวะในการสัมผัสก็มักจะคิดรูปแบบของตน เช่น เพลงโคราช เป็นต้น

ทวี (2517: 61) ศึกษาเพลงโคราชสรุปได้ว่า ความหมายของเพลงโคราช ว่าเพลงโคราชเป็นปฏิภาณ คือการใช้ปฏิภาณในการแก้ปัญหาร้องโต้ตอบคล้ายเพลงน้อย ไว้อีกกัน ทันทิ ทันทวัน ไม่ต้องอาศัยโน้ต หรือ บทใดๆ เลย

ปรีชา (2520: 33) ศึกษาเพลงโคราชในการศึกษาวรรณกรรมพื้นบ้านจากคำบลั๊วใหญ่ จังหวัดนครราชสีมาไว้ว่า เหตุที่กล่าวถึงเพลงโคราชนี้เนื่องจากในวรรณกรรมบางเรื่องก็กล่าวถึงเพลงโคราช ซึ่งเป็นเพลงพื้นบ้านอันเป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดนครราชสีมา

พรทิพย์ (2545: 36) ศึกษาเพลงโคราช ได้กล่าวถึงเพลงโคราชเป็นการละเล่นชนิดหนึ่งของ จังหวัดนครราชสีมา ที่ได้รับความนิยมมาช้านาน เป็นศิลปะที่มีคำร้องสัมผัสเป็นกาพย์กลอน ไพเราะ มีคำโคราชบ้าง คำภาษาไทยภาคกลางบ้างปะปนกันประกอบเป็นเพลง โดยใช้สำเนียงชาวพื้นเมืองโคราชดั้งเดิม และโดยที่เพลงโคราชนั้นเก็บเอาคำธรรมดาต่างๆ มาผสมผสานเป็นคำร้อง ซึ่งมีกฎเกณฑ์สัมผัสอยู่ในตัว ทำให้เกิดความไพเราะโดยธรรมชาติ ซึ่งถ้าฝึกสัมผัสแล้วจะทำให้การเล่นเพลงไม่เพราะพริ้งเท่าที่ควร

รูปแบบการเล่นเพลงโคราช เป็นเพลงปฏิพากย์ คือการร้องให้โต้ตอบกัน ระหว่างชาย หญิง ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นเพลงสนุกสนานมีการเกี่ยวพาราสี และว่าให้เจ็บอาย หรือประลองฝีปาก เอาแพ้เอาชนะกัน มีบทสวดและตลกโปกฮา เพลงโคราชนับเป็นวรรณคดีมุขปาฐะ ที่สามารถสะท้อนให้เห็นวัฒนธรรมพื้นบ้าน ทำให้ทราบความคิด ความเชื่อและค่านิยมของผู้คนในท้องถิ่น

สุรวิตย์ (2535: 17) ศึกษาเพลงโคราช พอสรุปได้ว่าการเล่นเพลงโคราชในรูปแบบของ กลอนเพลง มีแบบที่ยืดหยุ่นได้บ้างตามลักษณะของเพลงพื้นบ้าน แต่มีกำหนดจังหวะสัมผัสและ คำแน่นอนรัดกุม บางครั้งจะได้ยินข้อความสั้นบางครั้งเป็นข้อความยาว ทั้งนี้เพราะกลอนเพลงโคราชมียหลายรูปแบบ เช่น เพลงคู่สิบสอง มักเล่นคำ เล่นสัมผัส เพลงคู่ที่สี่ เพลงคู่หก เพลงคู่แปด เพลงคู่สองกับเพลงคู่สี่เป็นเพลงก้อม ส่วนเพลงคู่หกกับคู่แปด เป็นเพลงที่ใช้ร้องกันอยู่ในปัจจุบัน ส่วนเพลงคู่สองนั้นเป็นเพลงที่ดัดแปลงมาจากเพลงคู่แปด โดยเพิ่มจำนวนคำในวรรคมากขึ้น และร้องเร็วมากจังหวะถี่

ปรีชา (2528: 40) ศึกษาเพลงโคราชพอสรุปได้ว่าเนื้อหาของเพลงโคราชที่ปรากฏในการแสดงเป็นเรื่อง แบ่งเป็น 3 ประเภท คือ ประเภทแรกเป็นการเกี่ยวพาราสี ร้องเกี่ยวพาราสีหรือเสียดสีกัน บางทีใช้ถ้อยคำรุนแรงและหยาบ ประเภทที่สอง เป็นการยกเอาปัญหาเกี่ยวกับปรัชญา พระพุทธศาสนามาซักถาม ฝ่ายที่ตอบไม่ได้จะถูกว่าให้ได้อาย และประเภทที่สามในการแสดง เพลงโคราชเป็นการเล่าเรื่อง ลักหาพาหนี จึงสู้สู้ขอ เรื่องที่นิยมเล่นคือ อินทะปัดดา กากี จันทะโครบ พระเวสสันดร

ปัจจุบันรูปแบบการแสดงเพลงโคราช เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงอย่างเห็นได้ชัด โดยเฉพาะ คณะเพลงโคราชที่เกิดขึ้นใหม่ จะมีรูปแบบการแสดงบนเวที การแต่งกายที่แตกต่างไปจากการแสดงเพลงโคราชของหมอลำเพลินรุ่นเก่า โดยเฉพาะการนำเครื่องดนตรีไฟฟ้า อันได้แก่เครื่องเล่น อิเลกโทรนไฟฟ้าเข้ามาประกอบการร้อง มีทางเครื่องดนตรีประกอบเพลงเพลง ทั้งนี้ได้นำรูปแบบของการลำซิ่ง และจังหวะของเพลงลูกทุ่งที่ได้รับความนิยมเข้ามาประยุกต์ใช้ ทำให้รูปแบบการแสดงเพลงโคราชเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม

ประเทือง (2536: 49) ศึกษาเพลงโคราชมีวิวัฒนาการขึ้นมาเรื่อยๆ เป็นลำดับ ตามศักยภาพของชีวิตที่ต้องดิ้นรนต่อสู้เพื่อความอยู่รอดของหมอลำเพลิน เนื้อหาของเพลงโคราชแต่เดิมจะเด่นชัด คือ ความเรียบง่ายของเนื้อหาเพลง แต่ปัจจุบันนี้มีการประยุกต์เนื้อหาเพลงมาร้องร่ายรำเพื่อเพิ่มความสนุกสนานให้มากกว่าเดิม การใช้เครื่องขยายเสียงเข้ามาช่วย เพลงโคราชปัจจุบันจึงมีการนำทำนองของเพลงลูกทุ่ง หรือทำนองแบบหมอลำ พร้อมทางเครื่องคอยสลับสับเปลี่ยนไปจนกระทั่งจบการแสดง

เมตต์ (2534: 39) ศึกษาเพลงโคราช ในอดีตเพลงโคราชมีความเจริญรุ่งเรืองมาก แต่ทุกวันนี้ระดับคนฟังก็มีเพียงผู้เฒ่าผู้แก่ตามชนบท ที่เคยชื่นชอบเพลงโคราชมาตั้งแต่เด็ก สาเหตุเกิดจากคนรุ่นใหม่ที่ไม่นิยมชมชอบเพลงสากลและวัฒนธรรมตะวันตก จึงมองว่าเพลงโคราชล้าสมัย ทำให้ลักษณะของหมอลำเพลินในปัจจุบันมีจำนวนลดลง บางคนก็หันไปประกอบอาชีพอื่นที่ทดแทน เช่น งานรับจ้างขับสามล้อส่วนคณะหมอลำเพลินที่เหลืออยู่ก็พยายามปรับเปลี่ยนรูปแบบการแสดงให้เป็นตามสมัยนิยม เป็นเพลงโคราชไฮเทค เพื่อให้คนหนุ่มสาวหันมาสนใจฟังมากขึ้น

พชร (2543: 68) ศึกษาเพลงโคราชผลการวิจัยพบว่า เพลงโคราชมีการพัฒนาเปลี่ยนรูปแบบเนื้อหา ตลอดจนวิธีการเล่นเพลงมาตลอด ทั้งนี้สาเหตุประการหนึ่ง มาจากความคิดสร้างสรรค์ ของหมอลำเพลิน และรสนิยมของผู้ฟัง อีกประการหนึ่งที่สำคัญยิ่งคือ การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนชาวไทยโคราช ทำให้เกิดมีเพลงโคราชแบบต่าง ๆ เพิ่มขึ้นจากแบบดั้งเดิม ทั้งนี้เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน คือเพลงโคราชเก๋ไก๋ และเพลงโคราชซิ่ง อย่างไรก็ตามไม่ว่าเพลงโคราชจะเปลี่ยนไปอย่างไร เนื้อร้องก็ยังคงรักษาลักษณะของกลอนเพลงโคราช รวมกับทำนอง “โอ” ซึ่งเป็นลักษณะของเพลงแต่ดั้งเดิมไว้ตลอดมา

กษมา (2545: 69) ศึกษาเพลงโคราช ผลการวิจัยพบว่า การเปลี่ยนแปลงด้านรูปแบบการแสดงเพลงโคราชปัจจุบัน หลังจากที่มีเพลงรุ่นเก่า ในคณะ 4 คน ขึ้นไหว้ครู และว่าเพลง เมื่อจบเพลงโคราชปัจจุบัน โดยกลุ่มหมอมเพลงรุ่นใหม่ ที่มีการนำเพลงลูกทุ่งมาร้อง แทรกบทเจรจา เพื่อให้เกิดความสนุกสนาน มีหางเครื่องประกอบการร้อง แทรกบทเจรจา เนื้อหาที่ใช้แสดงเป็นเรื่องราวเหตุการณ์ในปัจจุบัน มากขึ้น โดยเกี่ยวข้องกับสภาพสังคม สิ่งแวดล้อม และข่าวที่ได้รับความสนใจจากคนทั่วไป ส่วนภาษาที่ใช้จะมีภาษากลางเพิ่มมากขึ้น แต่ยังคงใช้ภาษาโคราช

จากรายงานวิจัยที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่าเพลงโคราชนั้นมีการพัฒนาไป ตามสภาพความเป็นอยู่ของคนโคราช ซึ่งแฝงไว้ด้วยภาษาไทยถิ่นโคราช ที่ปะปนกับภาษาไทยมาตรฐาน ทำให้คนที่ได้ยิน ได้ฟังเพลงโคราชสื่อความหมาย สื่อภาพไม่ตรงกัน ทำให้ไม่สามารถเข้าใจถึงภาพที่งดงามในเพลงโคราชได้ เพลงโคราชของกำป็น บ้านแท่นได้ถ่ายทอดถึงสภาพวัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตของประชาชนที่งดงามของโคราชได้หลากหลาย ท้นกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปที่มีภาพและสื่อต่างเข้ามาปะปน ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาคำสื่อจินตภาพในเพลงโคราชของกำป็น บ้านแท่น

รำเพย (2542: 45-85) ได้กล่าวไว้ภาษาสื่อจินตภาพ ในวรรณกรรมร้อยกรองอีสาน ทั้ง 15 เรื่อง ส่วนมีลักษณะเด่นด้านวรรณศิลป์ ใช้ถ้อยคำภาษาที่ประณีต ไพเราะมีความหมายลึกซึ้ง ก็นใจ ความงามของภาษาจะปรากฏอยู่ในบทชมโฉม ชมธรรมชาติ ชมบ้าน ชมเมือง บรรยายภาพเหตุการณ์ต่างๆ บทพรรณนาอารมณ์และความรู้สึก บทพญา บทอศรรย์ บทสั่งสอนและบทบรรยายลักษณะหญิง ศิลปะในการเลือกใช้ภาษา เพื่อสร้างจินตภาพของกวีอีสานแยกลักษณะตามท่วงทำนองแต่ง (Style) ได้เป็น 2 ประเภท คือ

1. การกล่าวตรงไปตรงมา
2. การสร้างภาพพจน์ (Figure of speech)

1. การกล่าวตรงไปตรงมา

1.1 บทธรรมชาติ กวีอีสานชมธรรมชาติ 3 ลักษณะ คือ ชมปรากฏการณ์ธรรมชาติ อันได้แก่ดาว พระอาทิตย์ พระจันทร์ หมอก น้ำค้าง ฝน แสงแดด ชมพันธุ์ไม้ ดอกไม้ใบและลักษณะสุดท้ายชมสัตว์

ดังตัวอย่าง เช่น

ถึงเมื่อเดือนปีเต้า	ฝนเซาหมอกอ่อน
ลงกลั้วไม้	ไหลค้างอาบใบ
มีทั้งเมฆแล่นกึ่ง	บังหน่วยพระอาทิตย์
ก๊อบเฮืองเฮืองใส	ฝ้าไหลบังไว้

(ขุนทิ้ง: 32)

กรีกกล่าวถึงธรรมชาติยามเปลี่ยนฤดูกาล จากฤดูฝนเข้าสู่ฤดูหนาว “ฝนเซา” หมายถึงฝนหยุด และอารมณ์ความรู้สึกก่อนข้างอาลัยอาวรณ์ คำ “หมอกอ่อน” ทำให้นึกเห็นภาพลายหมอกเบาบางที่ครอบคลุมและสัมผัสใกล้ชิด ถึงขั้น “กลั้ว” คืออาการเคลื่อนไหวไปมาขณะแนบชิดใบไม้ และกลั่นตัวเป็นหยาดน้ำ “ไหล” ต่อเนื่องกันจนดูเหมือนอาบน้ำแก่ใบไม้ความบดบังจึงให้ความรู้สึกถึงบรรยากาศเย็นชุ่มชื้น ก่อนข้างหนาว ขณะเดียวกันหมู่เมฆก็เคลื่อนเข้าบดบังดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์ มิให้แสงสว่างส่องถึงพื้นดิน คำ “ไหล” และแล่น แสดงความเร็วของกลุ่มเมฆหมอกเหล่านั้น บรรยากาศมืดมัว ร่มครึ้ม เช่นนี้ทวีความชุ่มชื้นหนาวเย็นขึ้นทุกที จนคนต้องหนาวไอหมอก “หน่วย” คือ หนาวเย็นอยู่ภายในทรวงลึก ๆ ตลอดไปทั้งร่าง (ถึง) ความเย็นยะเยือกตลอดกายและให้นึกเห็นสภาพสันสะท้าน แม้จะนอนแนบไฟไม่อบอุ่น ต้องอาศัยไออุ่นจากผาห่มเพิ่มขึ้นอีก

การชมธรรมชาติในลักษณะนี้ เป็นการกล่าวถึงธรรมชาติตามที่เห็นไป ประกอบกับอารมณ์และความรู้สึกของมนุษย์ที่สัมพันธ์กับสภาพการณ์นั้น ๆ ผู้อ่านจึงสามารถนึกเห็นภาพความงามของธรรมชาติ และนึกคิดถึงความรู้สึกคล้อยตามไปด้วย

1.2 บทพรรณนาอารมณ์ และความรู้สึก การกล่าวพรรณนาความรู้สึกแบบตรงไปตรงมาปรากฏในวรรณกรรมตำนานและประวัติศาสตร์ วรรณกรรมนิทานและวรรณกรรมศาสนา กวีจะใช้ภาษาถิ่นที่มีความหมายลึกซึ้ง เน้นให้เกิดความเข้าใจถึงอารมณ์และความรู้สึก

ดังตัวอย่าง

พระไฉ่ <u>อุก้องแก่น</u>	<u>คณีน้องไฉ่</u> คำ
--------------------------	----------------------

ทำคำเข้า

ปะเปา ภาสว ย แลนา

(ผาแดง – นางไอ่: 47)

กวีเลือกใช้คำ “อุกอ้ง” ซึ่งหมายถึงความกตลัดกลุ้มใจเป็นอย่างยิ่ง “แค้น” หมายถึงการคิดขัด ไม่ได้อย่างใจคิดหรือขัดเคืองใจ มาอธิบายความรู้สึกคิดถึงคือ “คนิง” เพื่อแนะความรู้สึกของท้าวผาแดงว่าคิดถึงนางไอ่คำ ด้วยความกตลัดกลุ้มใจ ไม่สามารถไปหานางได้อย่างใจคิด สร้างความอึดอัด กระวนกระวาย จนไม่สามารถหาอาหารได้ “ปะเปา” หมายถึงการละทิ้งแบบไม่สนใจใยดี และความรู้สึกนั้นก็มิได้

จากเอกสารที่ได้ศึกษามานี้ ทำให้พบว่าภาษาสื่อจินตภาพนั้น เป็นภาษาที่สื่อให้เพลงโคราชมีความเป็นเอกลักษณ์ โดดเด่นกว่าเพลงอื่นๆ โดยทั้งนี้ผู้วิจัยจะศึกษาเพลงโคราชของกำป็น บ้านแท่น เท่านั้น เพราะเพลงของกำป็น บ้านแท่นนั้นล้วนเป็นเพลงที่มีความไพเราะ มีความหมายลึกซึ้ง เข้าใจง่าย มีการใช้คำในภาษาไทยมาตรฐานมากกว่าภาษาถิ่น เพราะคำในเพลงโคราชของกำป็น บ้านแท่นนั้น ส่วนใหญ่แล้ว เป็นคำสื่อจินตภาพแทบทั้งสิ้น

จากที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นว่าในเพลงโคราช มีคำสื่อจินตภาพมาใช้จำนวนมาก ซึ่งถือว่าภาษาที่ใช้ในเพลงโคราช ของกำป็น บ้านแท่น เป็นเพลงที่สื่อให้เห็นความไพเราะงดงามของภาษาถิ่น แต่คนส่วนมายังไม่เข้าใจในภาพที่เกิดขึ้นหลังจากที่ฟังเพลงโคราชแล้ว แต่เพลงโคราชของกำป็น บ้านแท่นนั้นมีอิทธิพลต่อการใช้ภาษาไทยในปัจจุบัน โดยเฉพาะชาวจังหวัดนครราชสีมา ทำให้ภาพที่งดงามทางวัฒนธรรม ภาษา วิถีชีวิตของชาวจังหวัดนครราชสีมา ผู้วิจัยเห็นว่าการศึกษา การใช้คำสื่อจินตภาพในเพลงโคราชของกำป็น บ้านแท่น ระหว่างปี พ.ศ. 2544 - 2549 จะเป็นประโยชน์ต่อผู้วิจัยและผู้สนใจเรื่องดังกล่าว จึงทำวิจัยเรื่องการศึกษาคำสื่อจินตภาพในเพลงโคราช ของกำป็น บ้านแท่น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาคำสื่อจินตภาพในเพลงโคราชของกำป็น บ้านแท่น

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบคำสื่อจินตภาพที่ปรากฏในเพลงโคราชของกำป็น บ้านแท่น

2. ทำให้ได้อนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นซึ่งปรากฏอยู่ในเพลงโคราชในจังหวัดนครราชสีมา

ขอบเขตของการวิจัย

1. ศึกษาเฉพาะเพลงโคราชของกำป๋น บ้านแท่นตั้งแต่ปี พ.ศ. 2544 – 2548 จำนวน 100 เพลง
2. ศึกษาเฉพาะคำสื่อจินตภาพที่ปรากฏอยู่ในเพลงโคราชของกำป๋น บ้านแท่น

นิยามศัพท์

คำสื่อจินตภาพ หมายถึง ภาพที่เกิดขึ้นในใจทั้งนี้โดยแทน ความคิด ประสบการณ์ด้านความรู้สึกล่วงก่อนให้เกิดภาพในจิต หรือข้อคิด

เพลงโคราช หมายถึง เป็นเพลงปฎิพากย์ คือ การร้องโต้ตอบกัน ระหว่างชายหญิง ส่วนใหญ่จะเป็นเพลงสนุกสนานมีการเกี่ยวพาราสี และว่าให้เจ็บอาย

กำป๋น บ้านแท่น หมายถึง ผู้ประพันธ์เพลง และขับร้องเพลงโคราชประยุกต์ ได้รับรางวัลศิลปินอีสานแห่งชาติสาขาศิลปการแสดงเพลงพื้นบ้านสื่อสารมวลชนปี พ.ศ. 2545